

JELÖLÉSI ADATLAP
A SZELLEMI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG NEMZETI JEGYZÉKÉRE
TÖRTÉNŐ FELVÉTELHEZ

FEDŐLAP

A. Az örökség-elem neve

A verbunk tánc hagyománya

B. Az érintett közösség(ek), csoport(ok) vagy egyén(ek) megnevezése (max. 700 karakter)

1. Hagyományőrző táncos mesterek: Népművészet Mestere díjazott táncosok, Fülöp Ferenc díjas táncosok
2. A revival mozgalom táncos egyéniségei: Népművészet Ifjú Mestere és Aranygyöngyös és Aranysarkantyús címmel rendelkező táncosok
3. Hagyományőrző néptáncgyűttesek
4. Amatőr néptáncgyűttesek
5. Hivatásos táncgyűttesek
6. Az állami oktatás keretei között néptáncot tanuló diákcsoportok, diákközösségek
7. Néptáncpedagógusok, néptáncoktatók
8. Táncház Egyesület tagsága
9. Egyéb tánc és hagyományápoló szervezetek

C. A jelölt örökség-elem rövid szöveges leírása

Verbunk elnevezésű férfi néptáncunk a 18. században alakult ki. Neve a német *werbung*: *toborozás* szóból ered. A pozsonyi országgyűlés 1715-ben határozott egy közös magyar-osztrák állandó hadsereg felállításáról. A táncra is alkalmat adó, mulatozással zajló verbuválás járult hozzá a kötetlen szerkezetű, gazdag motívumkincsű férfitánc kialakulásához.

Az új tánc típusok közé tartozó verbunknak a résztvevők szempontjából két változata van: a szóló verbunk, és a csoportosan járt körverbunk.

A verbunk elemei a korábbi férfi táncok hagyományaiból gyökereznek. Ezen korábbi motívumokat helyenként más-más módon szívott magába az új tánc, melyet **lelassult tempója, negyedelő ritmikája és a mozgás szélesebb íve** egyértelműen elhatárol azoktól.

Szabályozatlan szerkezetű, gazdagabb motívumkincsű egyéni formái az egész magyar nyelvterületen elterjedtek. Régiesebb változatok a Felső-Tisza-vidékéről és Erdélyből valók. Szabályozott szerkezetű, szegényebb motívumkincsű, néha lassú és friss részből álló, csoportos (körben vagy félkaréjban járt), táncvezető által irányított formája a Kisalföldön és a Kiskunságban alakult ki, párhuzamai ismertek a zempléni-sárosi térség szlovák falvaiban is.

A verbunk a 19. században nemzeti tánccá vált, azaz minden társadalmi réteg táncolta valamely változatát. Magyarország területén a Rábaközben, a Sárközben, a Felső-Tiszavidéken mai napig él a hagyománya. Ezt a hagyományt évtizedek óta az utolsó hagyományőrző táncosok köré szerveződő helyi néptánc csoportok mai napig élik, gyakorolják és megmutatják lokálisan a közösség ünnepi alkalmakkor, országosan a táncversenyeken, táncházmozgalmi eseményeken. Azonban a publikált és általánosan hozzáférhető gyűjtéseknek, valamint a táncházmozgalomnak köszönhetően revival formában valójában országsszerte ismert és gyakorolt táncról van szó.

D. A jelölést beküldő neve

Hagyományok Háza

E. A jelölés dátuma

2019.

Jelölés

1. Az örökség-elem azonosítása

1.a Az örökség-elem neve

A verbunk tánc hagyománya

1.b Az örökség-elem egyéb elnevezése(i)

Az elnevezéseket *Martin György: Magyar tánc típusok és táncdialektusok. Budapest, Planétás. 1995.* c. könyvéből, valamint a beérkező támogató nyilatkozatokban megadott válaszokból gyűjtöttük ki. Fontosnak tartottuk, hogy az elnevezések mellett feltüntessük azok elterjedési területét is. A lokalizáláskor ugyanazokat az, egyes esetekben településhez, máskor tájegységhez, vagy nagyobb földrajzi egységhez kötődő fogalmakat használtuk, mint a forrásaink.

Bábó verbunkja (Északnyugati táncdialektus: Szlovákia nyugati részén Nyitra vidéke, Mátyusföld, Ipoly-mente, Nógrád megye, Galga-vidék)
Bársonyverbunk (Északnyugati táncdialektus, Csallóköz, Szigetköz)
Bertóké (Szigetköz, Csallóköz, Mátyusföld, Ipoly-mente)
besztercei verbunk (Kalotaszeg: Méra)
cifratánc (Pest megye: Bag)
cifruálás, cifruválás (Pest megye: Maglód)
cigány verbunk (Gyimes)
cigányászka (Bács-Kiskun megye: Gara - Garai Székelykör Egyesület)
csapásolás (Pest megye, Felső-Tisza vidéke)
csángó verbunk (Gyimes)
csárdás egyedül (Felső-Tisza vidéke)
csíki verbunk (Erdély)
csürdengelő/csürdöngölő (Székelyföld, Barcaság: Hétfalusi csángók)
dombolós (Pest megye: Bag)
dus (Rábaköz: Szany)
egyes (Pest megye: Bag)
figurás (Székelyföld)
hatoztatás/hatoztató (Északkeleti Felvidék)
huszárverbunk (Északnyugati táncdialektus területe, Csallóköz, Szigetköz, Pest megye: Bag, Gyimes)
kalákás (Székelyföld, Barcaság: Hétfalusi csángók)
kapuvári verbunk (Rábaköz: Kapuvár)
karéj (Rábaköz)
kónyi verbunk (Rábaköz: Kóny)
kun verbunk (Kiskunság)
legényes (Székelyföld)
Madarász Ignác verbunkja (Északnyugati táncdialektus területe)
magyar szóló (Felső-Tisza vidéke)
magyar tánc (Barcaság: Hétfalusi csángók)
magyar verbunk (Felső-Tisza vidéke)
magyarországi verbunk

nyíri verbunk (Nyírség)
Sallai verbunk (Északnyugati táncdialektus területe)
sarkantyúzás/sarkantyús (Északkeleti Felvidék)
silladri (Bács-Kiskun megye: Gara - Garai Székelykör Egyesület)
sűrű verbunk (Mezőség)
szanyi nagyverbunk (Rábaköz: Szany)
szanyi kisverbunk (Rábaköz: Szany)
székely verbunk (Maros–Küküllő-vidék, Székelyföld)
tréfás verbuválás (általánosan elterjedt)
Vasvári/vasvári verbunk (Északnyugati táncdialektus területén, keleti palócok és matyók)
vármegyei verbunk (Erdély)
verbung (sok helyütt elterjedt orma, ahol a verbunk szó is elterjedt a, k-g zöngétlen-zöngés mássalhangzók félrehallása miatt)
vöröscsákósoké (Erdély)

1.c Az érintett közösség(ek), csoport(ok) vagy egyén(ek) azonosítása

Az alább felsorolt közösségek nem különülnek el élesen egymástól. A hagyományőrző táncos mesterek minden esetben tagjai a településükön működő hagyományőrző néptáncgyűtteseknek. Nagyon sok kiváló ún. amatőr táncosunk van, aki tudását már a revival mozgalomban szerezte meg, aki amíg lehet, felkutatja a mestereket, hogy tanuljon tőlük, és akik többsége vezet vagy koreografál egy amatőr néptáncscsoportot. Hivatásos néptáncosaink is vannak, akik szintén igyekeznek felgyűjteni az ún. survival tudást. A táncházmozgalom összefogja mind hagyományos néptáncaink tovább éltetőit, mind az amatőr és profi táncosokat, legyenek bármely korosztály tagjai. Amatőr és profi táncosaink szakmai tudását az országos, többszintű néptánc-pedagógiai képzés biztosítja.

1. Hagyományőrző táncos mesterek:

Eredeti közegükben ma már nagyon kevesen táncolják a verbunkot. A múlt század végén a paraszti hagyományokat magukba szívva felnövő, egyedi tánc tudású férfiaknak még számos megnyilvánulási alkalma (multságok, lakodalom) volt a táncra, főleg a földrajzi értelemben vett Erdélyben. Határainkon belül ma Murguly Lajos nagyecsed-i táncos a verbunk (azon belül a szatmári verbunk) egyik leginkább autentikus képviselője.

1953-ban alapították és évente egyszer adják át (legfeljebb 10 főnek) a Népművészet Mestere díjat. 2018-cal bezárólag 75 táncos egyéniség kapta meg a Népművészet Mestere elismerést. A magyarországi, nem nemzetiségi díjazottak döntő többsége a helyi csárdás, illetve verbunkhagyomány ápolásáért kapta meg a díjat. A Népművészet Mestere kitüntetettjeinek tudása és tevékenysége 2008-ban felkerült a Szellemi Kulturális Örökség Nemzeti Jegyzékére.

1997-ben alapították a *Fülöp Ferenc díjat*. Fülöp Ferenc paraszti táncosként elsőként részesült Népművészet Mestere elismerésben kiváló, legszebb formában megőrzött *decsi verbunk*ért. A róla elnevezett díjat a 2 (esetleg 3) évente megrendezett *Fülöp Ferenc szólótáncverseny* alkalmával ítélik oda 10–12 hagyományőrző táncos egyéniségnek. A megmérettetés két korcsoportban, a 18 és 30 év közöttiek, valamint a 30 év feletti körében zajlik. Mindkét kategóriában csak saját helyi csárdás és/vagy verbunk tánc improvizatív előadásával lehet versenyezni. A díjazottak származási hely szerinti névsora megtekinthető a Muharay Elemér Népművészeti Szövetség honlapján (<http://www.muharay.hu/index.php?menu=70>).

2. A revival mozgalom kiváló táncos egyéniségei

Verbunk táncunk hagyománya esetében nagyon erős a megújuló hagyomány (ún. revival) gyakorlata. Nemzeti szólótáncunk változatainak előadására országsszerte számtalan alkalom van. A legjobb táncosok tudásának méltatására több rangos elismerés is született.

A *Népművészet Ifjú Mestere díjat* 1961-ben alapították, hogy így díjazzák azokat a fiatal (15–35 éves) alkotó- és előadóművészeket, akik az egyes népművészeti ágakban kiemelkedő egyéni teljesítményt értek el. Az elismerést évente nemzeti ünnepünkön, augusztus 20-án legfeljebb tíz személy veheti át, akik között minden évben van legalább egy kiváló táncudású fiatal előadóművész (néptáncos szólista, táncpedagógus), esetleg táncospár. Autentikus és virtuóz tudásáért Murguly Lajos nagyecsedei táncos 1975-ben részesült az elismerésben. Ő az egyetlen, aki anno hagyományörzőként vehette át a díjat.

Az 1974-óta két (esetleg három) évente megrendezett Országos Szólótáncfesztivál a 17. életévet betöltött amatőr, illetve hivatásos, magyar állampolgárságú és határon túl élő magyar nemzetiségű táncosok fóruma. Az Országos Szólótáncfesztivált egy táncosnak, táncospárnak többször is meg kell nyernie, hogy kiérdemelje az *Örökös Aranygyöngyös*, illetve *Aranysarkantyús* táncos címet, amennyiben sikerül bemutatnia, bemutatniuk az eredeti néptánc ismeretét, annak újraalkotását egyéni előadásmódban. A verseny kötelező részében rendszeresen, a szabadon választott táncok között mindig ott szerepelnek a Kárpát-medence kisebb-nagyobb tájegységeinek verbunkjai. A revival mozgalom táncos egyéniségeit nem tudjuk felsorolni név szerint, nem is tartozik felterjesztésünk tárgyához, ám a róluk készült adatbázis interneten hozzáférhető:

<http://ifjumesterek.tanchaz.hu/>

http://balassitancegyuttas.hu/index.php?option=com_content&task=view&id=186&Itemid=5

6

3. Hagyományörző néptáncgyűttesek

A hagyományörző együttesek Magyarországon először az 1920-as években jöttek létre. A hagyományörzés koordinált kereteit az 1930-as években a Gyöngyösbokréta mozgalom (1931–1947, Pálfi Csaba kutatásai szerint 1944-ig bezárólag), második világháború után a Népművészeti Intézet (1949) illetve jogutódjai, az 1970–80-as években a „Röpülj páva” vetélkedők, az 1970-es évektől napjainkig a táncházmozgalom biztosítja.

Ma Magyarországon százas nagyságrendben mérhető a hagyományörző néptáncgyűttesek száma, amelyek összességében több ezer főt foglalnak magukban. Kistelepüléseken ezek a csoportok a helyi közösségi élet egyfajta centrumai is. A közelmúltban és napjainkban is gyakran előfordul, hogy egy-egy hagyományörző táncscsoport jelentősebb helyi rendezvények alkalmával, ilyenek pl. falunap, Szent István ünnepe, testvér-község fogadása, „verbuválódik” össze, de nem lép ki a közösség határain túlra, nem vagy esetlegesen vesz részt minősítőkon, távolabbi fesztiválokon. Önmaguk és a közösségi tudás megmutatásán (reprezentáció), saját szórakozásukon túl fontos céljuk, a hagyományátadás is. A hagyományörző csoportok nagy része rendelkezik saját verbunk változattal.

A hagyományörző közösségek legnagyobb ernyőszervezete az 1990-ben megalakult Muharay Elemér Népművészeti Szövetség (a továbbiakban: MENSZ), amely csaknem száz hagyományörző, összességében több ezer fős tagsággal bíró csoportot fog össze. A MENSZ legtöbb tagegyüttesének van saját verbunk hagyománya. 2010-től kétfévente rendezik meg Nagyecsedén a verbunk versenyt, ami 2018 márciusában kibővült a csárdással is. A megmérettetés lényege, hogy az országból bármely 16 év feletti táncos, illetve táncospár előadhatja a nagyecsedei verbunkot illetve a nagyecsedei csárdást. Az esemény szervezésében a MENSZ is aktívan részt vesz.

Országosan egyedülálló, ahogy a Kisalföld térségében megőrződött a körverbunk, amikor is a verbunk nem szóló, hanem körben vagy félkörben (karélyban) járt csoportos férfítánc. A körverbunk a Rábaközben a legényszervezetekhez kötődik. Az ún. legénycéhek avató

elemeket is megőrző tánckezdő funkciójú hagyománya bemutató jelleg miatt reprezentatív férfitáncává vált.

4. Amatőr néptáncgyűttesek

Százas nagyságrendben mérhető azoknak a néptáncgyűtteseknek a száma, amelyek nem rendelkeznek hagyományőrző gyökerekkel, és nem is profi táncgyűttesek. Az amatőr csoportok nagy része is (akár a hagyományőrzők) ernyőszervezeten kívül működik.

1993-ban jött létre a Martin György Néptáncszövetség (a továbbiakban: MGYN), az amatőr néptáncgyűttesek országos szakmai szövetsége, a néptáncmozgalom fejlődésének biztosítása és a mozgalmon belüli együttműködés érdekében. A Szövetség szervezi a magyarországi felnőtt néptáncmozgalom legfontosabb rendezvényeit (antológiákat, fesztiválokat, minősítőket, továbbképzéseket) az ország különböző településein, így Budapesten túl Nyíregyházán, Békéscsabán, Szegeden, Kiscsöszön, Százhalombattán, Kaposvárott, Sárospatakon, Debrecenben, Salgótarjánban, Tatabányán.

A több mint negyed évszázada működő Örökség Gyermek Népművészeti Egyesület (a továbbiakban: Örökség, ÖE), hogy ne csak összefogja, hanem jól működő közösségbe is szervezze a magyarországi gyermek néptáncsoportokat, azok vezetőit és minden olyan pedagógust, aki a magyar gyermek-néptánc előre mozdításán fáradozik. Saját szervezésű rendezvényeikkel a néptáncoktatás, az amatőr művészeti munka méltó szintre emelése céljuk, melynek révén egyre nagyobb rétegek ismerhetik meg a magyar népi kultúra kincseit.

A területi alapon szerveződő Egyesület csoportok elsősorban saját községük, kistájuk táncait tanulják meg. A budapestiek eldönthetik, mely dialektus táncmagyarországi hagyományát választják, elsősorban a Galgamente, a Nyugati-Keleti-palóc táncait részesítik előnyben. A vidéki városi központok is hasonlóan járnak el, például Nyíregyházán a Felső-Tiszavidék, Győrött Rábaközi tánccsoportok tanulnak. Az Egyesület a magyarországi nemzetiségek hagyományainak ápolásáról sem feledkezik meg.

Az évente megrendezett Örökség Gálakon, illetve azok területi-tájegységi válogatóin gyakorlatilag a verbunk összes táji típusa vagy azok adaptációja megjelenik a nagyközönség, illetve a zsűri előtt.

5. Hivatásos táncgyűttesek

Hazánk három hivatásos táncgyűttese a Magyar Állami Népi Együttes (a továbbiakban: MÁNE), a Magyar Nemzeti Táncgyűttes (a továbbiakban: MNTE) és a Duna Művészegyüttes.

A Hagyományok Háza (a továbbiakban: HH) kötelékébe tartozó 1951-es alapítású MÁNE hivatása a magyar nyelvterület néptáncának és népzenejének életben tartása, továbbadása színpadi formában. A MÁNE külföldön több millió, a magyarlakta területeken több százezer néző előtt lépett fel. 2017/18-as évadjában is repertoáron lévő *Verbunkos* című előadásában nemzeti táncaink (verbunk, csárdás) kialakulásának, illetve továbbélésének állít emléket.

A Magyar Nemzeti Táncgyűttes (MNTE, korábban Honvéd Táncszínház, illetve Budapest Táncgyűttes) szintén sikeresen népszerűsíti a Kárpát-medencei néptáncok kincsét határon innen és túl, Európán belül és a tengeren túl hosszú évtizedek óta. Nemzeti táncunk változatai számos MNTE produkcióban is fontos helyet foglalnak el, mint pl. *A Tenkes kapitánya*, *Monarchia*, *Kiegyezés*, *Sírnak a harangok*.

A Duna Művészegyüttes repertoárjában kevésbé direkt módon, de szintén megjelenik a nemzeti szólótáncunk. A 1957-ben alakult Művészegyüttes mellett működő Duna Táncműhely lehetőséget nyújt az alkotói kísérletezésre, a néptánc színházi megjelenítésére. A Duna Művészegyüttes kiemelt céljának tartja, hogy a közönség széles rétegeiben felkeltse az érdeklődést a néptánc iránt, s ráébressze a nézőket annak sokarcúságára és művészi kifejező erejére.

6. Az állami oktatás keretei között néptáncot tanuló diákcsoportok, diákközösségek

Hazánkban az általános iskolai néptáncoktatás az 1980-as években kezdődött, de az 1990-es évek közepén vált általánossá az alapfokú művészeti iskolák (a továbbiakban: AMI) rendszerének megerősödésével. Akkor, Foltin Jolán vezetésével írta meg egy szakértői csapat az AMI iskolák néptánc tananyag tartalmát. Az alapok elsajátítása után több éves rész épül a magyar tánc hagyomány megtanítására. A gyermekek 7 éves korban ugróssal kezdenek, 8-9 éves korban térnek át csárdásra és verbunkra, ami 12–13 éves korig napirenden is marad, majd váltanak az erdélyi páros forgató táncok felé.

Az AMI iskolákban tanító oktatók mögött rendszerint van egy amatőr néptánc csoport. A művészeti iskolákba járó, onnan kikerülő gyerekek jó része abba a táncgyűttesbe fog csatlakozni, amely az oktatót is biztosította. Az iskolai néptáncoktatás és az amatőr táncgyűttesek gyermek és ifjúsági csoportjai szervesen egymásra épülnek. Ezt erősítette tovább mára a művészeti szakgimnáziumok köre (pl. Fóti Népművészeti Szakgimnázium és Gimnázium; „Budapest Táncművészeti Stúdió” Általános Iskola, Alapfokú Művészeti Iskola és Szakgimnázium stb.), ahol középfokú szakképesítést szerezhetnek több helyen is az országban a néptáncal foglalkozó fiatalok. Ennek a képzésnek a felsőfokú kereteit a Magyar Táncművészeti Egyetem adja, ahol nemcsak néptáncos-próbavezető, de rendező-koreográfus, és néptáncpedagógus szakon is tovább tanulhatnak a hallgatók, és egyetemi diplomára, azaz felsőfokú szakképesítésre tehetnek szert néptánc szakirányon. A verbunk továbbéléséhez kapcsolódóan itt fontos kiemelni a Magyar Táncművészeti Egyetem Táncos és próbavezető képzésében meglévő verbunk tananyagot, mely törekedve a táji, és a formai változatosságra magában foglalja a rábaközi, a bodrogközi, a sárközi, a szatmári, a makkfalvi és a marossárpataki verbunkokat.

7. Néptáncpedagógusok, néptáncoktatók

A tánc házmozgalom elindítói, a későbbi – mai kiemelkedő koreográfusok, ma már nemcsak kiváló táncoktatók, de néptáncoktatók százait táncra tanító mesterek is hagyományt gyakorló, -őrző néptáncos egyéniségektől tanulták, tökéletesítették tudásukat. A néptáncoktatók első nagy generációja néprajzi táncfilmekről és a népi mesterektől szerezte meg tudását.

A hivatásos néptáncoktatás 1971-ben a Magyar Állami Balettintézet Néptánc Tagozatán kezdődött meg. Ezzel párhuzamosan az 1970-es évek közepére országossá váló Tánc házmozgalom hatására iskolákban, művelődési házakban, gyermekek és felnőttek kezdték tanulni, előadni hagyományos táncainkat.

A tánc házmozgalom intézményesüléseként 1981-ben Martin György közbenjárásával megalakult Néptáncosok Szakmai Házában (a továbbiakban: NSZH) az érdeklődők archív népzenei és néptánc felvételekhez jutottak, módszertani segítséget kaptak, miközben a képzett gyűjtők gyarapították az NSZH archívumát.

1980-as évektől folyamatosan jelennek meg a tánc tanulást segítő füzetek, kották, segédanyagok és a táncok kialakulását, jellegzetességeit ismertető kiadványok.

Az 1980-as évek végén indult el a Magyar Állami Balettintézetben, majd Magyar Táncművészeti Főiskolán (ma Magyar Táncművészeti Egyetem) a felsőfokú néptáncpedagógus képzés. A bolognai rendszerre áttérés után a képzés kétosztátú lett, BA szinten táncos és próbavezető, MA szinten néptáncpedagógus képesítést ad. Ma már számos (és egyre több) felsőoktatási intézmény nyújt lehetőséget pedagógusoknak szakirányú továbbképzésre.

Ma Magyarországon nagyságrendileg több száz főre becsülhető a néptáncot oktatók száma. Ők a Martin-féle tánc tipológia szerint tanulják meg régi és új történeti táncrétegünk reprezentáns típusait, és ők azok, akik óvodákban, iskolában, táborokban, tanfolyamokon,

táncházakban, amatőr csoportokban tanítanak magyar és magyarországi nemzetiségi néptáncot.

A képzett néptáncoktatók gyakran tanulnak a még mindig élő, felkutatható autentikus tudású táncosoktól.

8. Táncház Egyesület tagsága (a továbbiakban: TE)

A Táncház Egyesület – az 1990-ben alapított Táncvárosi Kamara jogutódja – a táncházmozgalom és a hozzá kapcsolódó művészeti ágak társadalmi szervezete. Maga az Egyesület UNESCO „Legjobb megőrzési gyakorlatok” regiszterében 2011. november 25. óta szereplő „Táncház módszer, mint a szellemi kulturális örökség átörökítésének magyar modellje” fenntartásáért és elterjesztéséért tevékenykedő szakmai közösség.

Az Egyesület céljai közé tartozik rendezvények, kiadványok, gyűjtések és oktatási feladatok megvalósítása, tagjainak (hivatásos művészek, műkedvelő előadók, oktatók, néprajzosok, népzene- és néptánc kedvelők) összefogásával és más intézményekkel, szervezetekkel való együttműködéssel. A TE legreprezentatívabb, a célközönéget tekintve a legnagyobb hatású rendezvénye az évente megrendezett Országos Táncháztalálkozó, ahol amatőr és profi, műkedvelő és hivatásos néptáncosok, néptánc-csoportok, -egyesületek, népzeneészek (tanulnak és tanítanak) találkoznak egymással, a hagyományörzőkkel és az érdeklődőkkel. Ezen kiemelkedő súlya miatt fontos, sőt nélkülözhetetlen a TE külön említése az érintett egyének, közösségek és csoportok között. A TE rendezvényein részt vesznek olyan személyek is, akik nem tagjai sem ernyőszervezetnek, sem táncgyűttesnek, ám rendszeres táncház és/vagy táncklub látogatással éltetői a verbunk táncművészetének.

A TE országsszerte rendszeres tematikus tanfolyamokat tart egyes táncművészetek, így pl. a verbunk tanítására. Míg az amatőr néptáncgyűttesekben és a táncházak során generációról generációra történik a hagyomány átadása, addig a szervezett kurzusokon néptáncpedagógusok segítségével. Olyan táncművészek koordinálásával, akik maguk is rendszeresen járnak táncházakba, illetve gyűjteni az idősebb adatközlőkhöz. Verbunk táncművészetet tekintve a nemzedékről nemzedékre örökített táncművészet évtizedek óta összefonódik a táncpedagógiával.

9. Egyéb tánc és hagyományápoló szervezetek

A verbunk továbbélésének és társadalmi sokszínűségének bemutatására fontos beemlíteni a nem kifejezetten néptáncos szervezetek verbunk alkalmazását is. Mindennek szép példája a huszárszervezetek verbunk táncművészetének (pl. Szent László Völgye Lovas Egyesület, Váci Huszár és Nemzetőr Bandérium), továbbá a néptánc alapú kortárs irányzatú formációk (pl. ExperDance, 4 For Dance, Experidance, Urban Verbunk) verbunk alapú produkciói.

1.d Az örökség-elem földrajzi elhelyezkedése és elterjedtsége

A szóbeli verbunk a 18. században az egész magyar nyelvterületen elterjedt, bár motívumkinccse és szerkezete ekkor még sokat merített az ún. ugrós-legényes táncművészet helyi hagyományából. A táncos katonatoborzás, azaz a verbuválás hatására vehették fel kötetlen szerkezetű, szóbeli verbunkjaink a szabályozott formát. Mivel a körverbunkok kialakulásában, elterjedésében és fennmaradásában nagy szerepet játszottak az állandó hadseregben felállított „verbunk kommandók”, így ez a fajta táncos mulatozással egybekötött sorozási módszer a Kárpát-medencében igen népszerű volt, sokáig fennmaradt a különböző táji változatokban.

A ma ismert, a koraihoz képest kiérleltebb motívikájú, dinamikus verbunk-változatok a 19. században alakultak ki, terjedtek el az egész magyar nyelvterületen, megtartva a tánc improvizatív jellegét. Formai-szerkezeti sajátosságokat tekintve tovább élt és a mai napig

tovább él a szóló verbunk és a csoportosan (félkörben, karélyban) járt körverbunk. Előbbi inkább szórakozó, szórakoztató jelleget öltött, utóbbi rituális (legényavató) tartalommal is gazdagodott.

A szóló verbunk főbb hazai, táji altípusai: a Galga-menti, a borsodi, a bodrogközi, szatmári (felső-Tisza-vidéki), a sárközi, nagykunsági verbunk. A nagy táji különbségeket mutató körverbunkok felosztásánál három magyarországi dialektust különböztetünk meg: a kislalföldit, a kiskunságit, a Tisza-vidékit. A magyar nyelvterület egészét tekintve ki kell emelnünk a mezőségi, azon belül is a széki, a kalotaszegi, a székely, a gyimesi és a Felső-Maros menti verbunkot.

Örökségelemünk elterjedését ábrázoló térképen rózsaszínnel jelöltük Magyarország jelenlegi, lilával a szomszéd országok jelenlegi, pirossal a történelmi Magyar Királyság határait.

1.e Az örökség-elem a szellemi kulturális örökség mely területeit képviseli

a) szóbeli hagyományok és kifejezési formák, beleértve a nyelvet is, mint a szellemi kulturális örökség hordozóját,

b) előadóművészetek,

c) társadalmi szokások, rítusok és ünnepi események,

d) a természetre és a világegyetemre vonatkozó ismeretek és gyakorlatok,

e) hagyományos kézművesség;

2. Az örökség-elem leírása (max. 7000 karakter)

A Kárpát-medence falvainak hagyományos táncrepertoárja két stíluskör, valójában két korszak mezsgyéjén foglal helyet. Míg a tradicionális nyugat-európai táncok egyik sajátossága a kötött páros táncok divatja, Dél-Európáé pedig a középkori lánc- és körtáncformák, addig nálunk az újkor elején kialakult szabad táncformák és a szokatlanul nagymértékű egyéni rögtönzés a jellemző. Nem véletlen, hogy a külföldi, elsősorban nyugat-európai utazókra hatott táncaink improvizatív, individuális jellege. Újkori, vagyis új táncstílusunk két reprezentánsa és egyben nemzeti táncunk: a verbunk és a csárdás.

A két új stílusú tánc közül a verbunk alakult ki korábban, mégpedig a 18. századi katonai toborzások alkalmával. Neve a német *werben*: *toboroz* igéből ered, és a *verbunk/verbung* elnevezés honosodott meg mind a magyar nyelvterületen, mind szerte a Kárpát-medence más nemzetiségű közösségeiben. Kultúrtörténeti szempontból nézve, „a verbuválás korszakához fűződik az új táncstílus, az új nemzeti zene és táncművelés első reprezentáns típusnak kialakulása.” (Martin, 1995. 38.)

A verbuválások által felszínre került régi férfitáncainkat (fegyvertáncok, botolók, pásztortáncok, ugrósok, legényes) és azok zenéjét a 19. századi népi-nemzeti műzene és táncművelés újáformálta. A létrejött nemzeti stílus rohamosan elterjedt, általánossá vált a Kárpát-medence magyar területein, és beszüremlett a morva, szlovák, valamint a román népi táncművelésbe is.

Az új magyar férfitánc-stílus megtartotta improvizatív jellegét, és a gyors elterjedésnek köszönhetően egységes formakincessel, előadásmóddal rendelkezik. Csokonai Vitéz Mihály *Dorottájának* egyik jegyzetében 300 figurát említ a költő, hivatkozva egy angol úrra, aki Bécsben látta a magyarok táncát. A verbunk elemei hasonlóak a korábbi férfi táncok motívumaihoz – csapásolás, lábkörzések, magasba szökkenés, bokázás, ruganyos leguggolás, pattintgatás az ujjakkal stb. –, míg nagy különbség a ritmikában, és a mozgás szélesebb ívében van.

A verbuválás első (korai, 18. századi) korszakának férfitáncja még a régi stílusú férfitáncok (ugrós, legényes) vonásait viselte. A tánc fejlődésének egy későbbi időszakában ’táncvezető’ (*káplár*) irányította a szabályozott csoportos táncot azért, hogy fokozza a verbuválás látványosságát. A verbunknak ez a csoportos verziója, azaz a körverbunk, jeleníti meg ma is a tánc archaikusabb és szórványosabb fellelhető formáját.

A szabályozatlan szerkezetű és gazdagabb motívumkincsű szóló verbunk különböző változatai Kárpát-medence szerte elterjedtek. Csokonai a 18–19. század fordulójának érett verbunk stílusában az ekkor kibontakozó ideált, az „ázsiai gravitást” látta. Mások a korábbi férfitáncoknál nagyságrenddel lassúbb férfitánc méltóságát emelték ki.

Az új típusú verbunkoszene és -tánc kialakulásának döntő mozzanata a tempó, az ütem és a ritmus változása. A régi mérsékelt zenei tempójú tánc gyors nyolcados mozgásértékei augmentálódnak (növekednek, fokozódnak), szélesebb áradású, lassú negyedekké tágulnak. „Az új, 4/4-es ütemű magyar tánczene a tánc *ázsiai gravitást* hordozó – a nemzeti romantika ideáljának megfelelő –, méltóságteljes pátozát az ún. alkalmazkodó, pontozott ritmus kiélezésével és a lassú, feszes kontrakcióval (lassú düvő) is hangsúlyozza.” (Martin, 1995. 39.)

A tánc területi, etnikai, zenekíséretben stb. megnyilvánuló változatait, vagy egy-egy kitűnő táncos emlékét leggyakrabban a különböző jelzős szerkezetek jelölik. Mint pl. *nyíri verbunk*, *kónyi verbunk*, *kapuvári verbunk*, *székely verbunk*, *kun verbunk*, *magyar verbunk*, *vasvári verbunk*, *Sallai verbunk*, *Bertóké verbunk* stb. Használták még rá a régi stílusú táncainkat jelölő *legényes* kifejezést is, és a köztudatban mély gyökeret vert *csüördögölő* kifejezés is gyakran a verbunkot takarja.

Ugyanakkor tetten érhető a jelenségek fordítottja is, amikor a régi férfitáncra helyenként

ráragadt a *verbunk* név. Erdély bizonyos részein például néhol csak a verbunk zenéje terjedt el mint újdonság, és valamely archaikusabb férfitáncot jártak az „új” zenére. Máskor pedig csak a *verbunk* nevet vették át, miközben a köznép megtanulta az „urak”-tól, hogy ha csapják a csizmát, akkor annak verbunk a neve.

A verbunk a hagyományos paraszti táncrendben, azaz mulatságok alkalmával a szünettől szünetig terjedő időszakokban mindig az első pozíciót foglalta el – így vezetve be a páros táncot, azaz a csárdást. Ezért a verbunk kísérőzenéje és formakincse részben közös a csárdáséval. (A két tánc mozdulatanyagának nagyfokú egyezése leginkább a Tiszai táncdialektusra jellemző.) A 20. század első felében, a hagyományos paraszti táncélet felbomlásával, amit természetszerűleg követett egy másfajta hagyományos táncélet kialakulása, a szünetek mutatványos, külön rendelésre járt táncává lett, mint a régi réteg korábban szerepüket veszített táncfajtái.

Martin György néptánckutató, tánc történész, zenefolklorista, a nemzetközi mércével is magas szintre emelt néptánckutatás megteremtője, valamint az összehasonlító néptánckutatás úttörője a magyar nyelvterület néptánckultúráját három nagy egységre osztotta. Ezek:

I. nyugati vagy dunai

- amely magában foglalja a Dunántúlt, a Felföld nyugati felét (nyugati palócságot), az Alföld nyugati sávját (Duna-Tisza köze Duna menti sávja) és a szlavóniai magyar népszízetet;

II. középső vagy tiszai

- amely magában foglalja az Alföld nagy részét és a Felvidék keleti felét (a Mátra vonalától keletre);

III. keleti vagy erdélyi táncdialektus

- amely magában foglalja a történelmi Erdély, Moldva és a hétfalusi csángók tánc kultúráját.

Martin felosztása a mai napig érvényes a táncok területi elterjedésének vizsgálatakor. A neves tánckutató szerint „a nyugati táncdialektus tánc típusai formai, szerkezeti szempontból általában egyszerűek, formagazdagságuk, motívumkincsük korlátozott formájú” (Martin, 1995. 57.) A verbunk elterjedése egyenlőtlen, regionális változatai pedig formai-szerkezeti szempontból jelentősen eltérnek egymástól. Erre a területre, ezen belül is a Kisalföldre jellemző a kötött szerkezetű körverbunk. Ez a tánc a dialektus más vidékein negyven-ötven éve már csak emlékezetben élt, vagy ott sem. A kör, karély, vagy valamilyen kötött alakzatban járt verbunk a Kisalföldön kifejezetten a legénycéhek életéhez kötődik, innen ered annak rituális tartalma is. A kötetlen szóló verbunk gazdagabb változatai a Sárközből és a nyugati palócoctól kerültek elő. A Dél-Dunántúlon, talán a hagyományos pásztorkodás továbbélése miatt, a verbunk szerepét és nevét az ugrós-kanásztánc vette át.

A középső dialektus tánc kincse egységesebb, regionálisan kevésbé tagolt a dunai és az erdélyi területhez képest. A tánc kezdő funkcióban megjelenő, gazdag motívumkincsű, javarészt csapásoló motívumokból felépülő, mm = 140–160 tempójú szóló verbunk általános tánc típusa a tiszai „tánc tájnak”. Polgáron (Hajdú-Bihar megye) és Pusztafaluban (Borsod-Abaúj-Zemplén megye) kivételes, szabályozott szerkezetű formáját ismerték. A Pest környéki szlovákok között is kötött szerkezetű verbunk maradt meg, amely elegyíti a szóló csárdás motívumait is. A tiszai dialektus verbunkjának zenei- és mozgásanyaga szorosan kapcsolódik a tánc rendben utána következő csárdáséhoz. Speciális lakodalmi formája a tréfás verbuválás az egész területre jellemző.

A keleti táncdialektus őrizte meg a legtöbb régies vonást. Az újkori tánc- és népzenei divathullámok csak késve, illetve részlegesen, vagy bizonyos részeit nem is érintették meg. Noha a verbunk elnevezés mindenütt ismert, erdélyi népcsoportjaink tánc kincsére korántsem jellemző annyira, mint a másik két táncdialektusra. Fő elterjedési területei: Székelyföld, gyimesi csángók, a Mezőség keleti széle. A tánc tempója gyors (mm = 140–160) szóló és

csoporthoz is előfordul, sőt, akár csak a borsodi vasvári, vagy a szatmári magyar verbunk esetében, néhol nővel járt formája ismert. Jól táncoló székely leányok a helybeli verbunkot virtusból maguk is eljárták. Martin megjegyzi, hogy az igen gyors, mm = 160–180 tempójú verbunk zene divatja viszonylag új, és a Mezőség nyugati részére, valamint Kalotaszegre jellemző. Kalotaszegen és a Maros-Küküllők vidékének észak-nyugati részén a verbunk jellegzetesen menyasszonykísérő funkcióban található meg a zenei repertoárban.

Legnagyobb gyűjteményeink, az MTA BTK ZTI Népzene- és Néptánckutató Osztály és Archívum, a Hagyományok Háza és a Néprajzi Múzeum együttesen több mint 300 000 méter táncfilmet őriznek, több mint 1500 helységről, amelyek több tízezer táncfolyamatot jelenítenek meg. A gyűjtések és táncrögzítések még mindig folynak, mint ahogy a korábbi gyűjtések feldolgozása is. Így nem tudjuk pontosan megmondani, hogy archívumainknak mekkora hányadát teszik ki a verbunkok.

3. Érvelés a nemzeti jegyzékre való felvétel mellett

(max. 700 karakter)

A verbunk mint hagyományos magyar néptánc, tánckincsünk újabb rétegébe tartozó nemzeti szóló és csoportos táncunk is. Szólótáncként szabad, rögtönzött jellege segítette hozzá ahhoz, hogy a romantika korától kezdve a magyar virtus és a magyar szabadság egyik legkifejezőbb megnyilvánulásának tekinthetők.

A verbunk különböző verzióit a közelmúltig Magyarország területének nagy részén táncolták, Erdélyben és a Felvidék egyes településein ma is táncolják adatközlő táncosok. Helyi, egyedi változata hagyományörző egyénektől (Nagyecsed, Sárköz, Kisalföld) még az elmúlt évtizedben is gyűjthető, tanulható volt, részben ma is az. A felelevenített verbunkhagyomány országsszerte különleges, kiemelt helyet foglal el a táncgyűjtések repertoárjában. Lokális verziói a helyi, általános ismertsége a nemzeti identitás egyik fontos részét adják. Nemzeti szólótáncunk művelődés- és kultúrtörténeti jelentőségét fejezi ki, hogy karaktertáncként folyamatosan jelen van a színpadon balettekben, operákban, operettekben és a színházakban.

A verbunk tánc hagyományainak átadása mára területileg leszűkült ugyan, csak egyes tájegységek kiemelt pontjain érhető tetten, de a revival mozgalom intézményesült formáinak kibővülésével szélesedett annak alkalmazása.

4. Megőréssel kapcsolatos intézkedések (lásd N.3-as kritérium)

4.a Jelenlegi és korábbi erőfeszítések az örökség-elem megőrzésére

(max. 3500 karakter)

Nyilatkozatadóink közül többen is kiemelték (lásd csatolt nyilatkozatokat), hogy idősebb helybeliektől (akik között találjuk a Népművészet Mestereit) tanulták a táncukat. Van, aki, azt is leírta, hogyan tanult táncolni: „Verbunk kezdeti lépésénél 2 ember között gyakoroltam. Lépéseknél meglökték a vállam. Először megijedtem és félre is léptem. De utána fokozatosan felvettem a ritmust.” (Veszprémi Tibor, Ócsény) Egy deszki gyermek néptáncosnak életre szóló élményt adott, amikor kezét fogott Murguly Lajossal. Verbunk táncunk hagyományának tovább élésében ma is meghatározó szerepe van a még élő táncos egyéniségeknek és a kisalföldi legénycéhek töretlen hagyományának. A legénycéhek fő feladata a fiatalság társadalmi életének megszervezése volt. A legényavatás szerepét is betöltő verbunkot a búcsú előtti napokban szervezett módon tanulták, gyakorolták a legények, s aki eltévesztette, büntetéspénzt fizetett. A legénycéhes szerveződések a szocializmusban is tovább éltek, igaz,

titokban vezették a céhkönyvet. Ezzel szemben a tánc gyakorlása nyilvánosan, sőt, államilag támogatott keretek között is történhetett. Ahogy több nyilatkozatadónk is megfogalmazta, több évtizeddel ezelőtt, helyi, akár Népművészet Mestere címmel is jutalmazott táncostól (pl. Vincze Ferenc, Varga József) sajátították el tudásukat. A Kisalföld térségében a verbunkot ma is táncolják lakodalmakban, farsangkor, legényavatón, búcsúk megnyitásokor, falunapon, szüretkor, helyi ünnepélyeken (pl. március 15. alkalmával).

Nagyecsed magyar és cigánytáncok révén mai napig tovább élő komplex táncagyományok elokvens helyi példája került fel a Szellemi Kulturális Örökség Nemzeti Jegyzékére 2017-ben. Nagyecseden egymástól tanulva a mai napig táncolják fiatalok és idősek többek között a lassú és friss, valamint a cigányos csárdást és a verbunkot. A településen az elzártságának köszönhetően maradt meg a mai napig a jellegzetes tánc- és dalkészlet, a táncokhoz kapcsolódó szokások. Nem véletlen, hogy 2010-től két évente rendezik meg Nagyecsedben a verbunk versenyt, amely 2018 márciusában kibővült a csárdással is. A megmérettetés lényege, hogy az országból bármely 16 év feletti táncos előadhatja a helyi verbunk elemekből álló improvizatív produkcióját, táncospárok pedig a nagyecsed csárdást.

A 2012-as ún. Hungarikum törvény értelmében 2013-tól bármely település létrehozhat Helyi Értéktárat, amelybe felvehetik helyi értékeiket, így csárdás táncukat is.

<http://www.hungarikum.hu/hu/hungarikumok> weboldalon a keresőbe a *verbunk* szót beírva megkapjuk a helyi, regionális értéktárakba felvételt nyert stb. egyedi párostáncokat.

A verbunk megőrzésének folyamata elválaszthatatlan a mindenkori magyar néptáncutatástól és az 1972-ben Budapesten indult, majd pár év alatt országossá bővülő Táncházmozgalomtól. A másfél évszázad alatt felhalmozott-halmozódó tudományos eredményeket a Táncházmozgalom is felhasználja. De, míg a tudományos kutatás a néptáncot, ezen belül a verbunkot mint folklór jelenséget közelíti meg, addig a táncházak a tánc mozgalmi, részben folklór (amennyiben hagyományőrző táncosok jelennek meg), részben annak felelevenített, revival jellegét adják.

A táncházakban, táncháztalálkozókon a verbunk táncunk átörökítésének intenzív, motívumokra bontott gyakorlata zajlik. A közművelődési és szórakozási igényeket is kielégítő táncház a színpaddal szemben nem produkció centrikus, folklór szálakat magába szívó revival mozgalom. A Táncház Egyesület (Táncház.hu) és a Folkrádió (Folkrádió.hu) honlapjára napi frissítéssel kerülnek fel a táncházak, amelyekből heti rendszerességgel 50–60 van, de ahogy haladunk egy-egy hétvége irányba egyre több, havi bontásban már 100–110 táncház várja az érdeklődőket. A különböző tájegységi stílusokban megjelenő verbunk markáns része a táncházaknak.

Az elmúlt 10-20 évben markánsan körvonalazódó tendencia a felnőtt korban néptáncot tanulni kezdők csoportjainak megalakulása. Ők hívták létre a Kezdő Felnőtt Néptáncosok szervezetét és országos találkozóit. Szintén megemlítendő a közel 20 éve működő Országos Öregtáncos Találkozó, amely nyomán 2019-ben megalakult a Kárpát-medencei Öregtáncos Együttesek Szövetsége.

A verbunk táncolásának szervezett alkalmain többretűen fonódnak egybe az egyes megjelenési formák és funkciók, és egyre inkább a hagyomány *revival* életének vagyunk tanúi. A táncházakban, táborokban és a színpadon megjelenő amatőr együttesek a hagyományőrzőkhöz hasonlóan a szórakozás, szórakoztatás, közművelődés lehetőségét, adják az elsajátított verbunk változatok improvizatív előadásmódjával.

Egészen más aspektus jelenik meg a színpadon akkor, amikor nagylétszámú, akár amatőr, akár hivatásos néptáncosok egy koreografált produkciót adnak elő. Az improvizatív táncudásnak itt is szerepe van, de az előadásmódot már nem a hagyományos táncrend, hanem a koreográfia határozza meg. Egy tájegység verbunkját hűen, szabad újraalkotással megjelenített produkciók a revival jelenségkörébe tartoznak, és nagymértékben hozzájárulnak a verbunk országos, társadalmi rétegeken átívelő ismertségéhez.

Amikor a reformkor vége felé a verbunk végleg bekerült a polgári táncrendbe, nemcsak nemzeti ismertsége és elismertsége születte meg, de elkezdődött a folklorizmus máig tartó folyamata is. Nemzeti szólótáncunk karaktertáncként (külföldön is) számos balett-produkció alkotó eleme. Erkel Ferenc operái révén a verbunkos és a friss csárdás az elit kultúra eszköztárába is bekerült, és a mai napig ott van.

4.b A megőrzés tervezett lépései (max. 7000 karakter)

Az Egri Kulturális és Művészeti Központ az Örökség Gyermek Népművészeti Egyesület (ÖE) és a Martin György Néptáncszövetség szakmai védnökségével 2018 elején már tizedik alkalommal rendezte meg Egerben az Országos Ifjúsági Szólótáncverseny döntőjét. Az 1990-es évek közepétől két évente szervezett megmérettetésen a lányok a *Gyöngygalléros*, míg a fiúk az *Ezüstpitykés* címért szálltak versenybe két korcsoportban. A kötelező szólótáncok között mindkét korcsoportban ott szerepel a verbunk minden egyes versenykiírásakor. 2018-ban a fiú szólótánc kötelező anyaga az I. korcsoportban (15–16 évesek) a szatmári verbunk (Erdőhátról és az Ecsedi láp vidékéről), a II. korcsoportban (17–18 évesek) vajdaszentiványi verbunk volt.

A szarvasi Gyermek Néptáncosok Országos Szólótánc Fesztiválja 1989-ben indult (Szarvas városa és az ÖE szervezésében), két évente kerül megrendezésre, majd hat év kihagyás után 2018 júniusában 13. alkalommal hirdettek újra nyerteseket. Verbunk táncunk változatai megkerülhetetlenek az ifjak egymás közti versenyében.

Fentebb, az 1.c/1 ill. 1.c/2 alpontok alatt jelzett és az itt megnevezett versenyek bővülő sorozata mind lehetőségek arra, hogy a minden alkalommal megadott kötelező táncok más-más régió verbunkját helyezték reflektorfénybe.

Az Örökség számos műhelyében (Szeged, Székesfehérvár, Szarvas, Jászberény, Nyíregyháza) a néptáncoktatók meghívják az adatközlőket, akik saját településük, közösségük táncanyagát, táncrendjét hozzák. A gyermekeket rendszeresen viszik táncházakba, ahol szintén találkozhatnak adatközlőkkel. A generációról generációra történő áthagyományozás így több síkon is érvényesül.

Hosszú éveken keresztül a Nemzeti Kulturális Alap (NKA) Népművészeti Kollégiuma támogatta a néptáncmozgalmat, -csoportokat, -kutatást. Ebbe a folyamatba kapcsolódott be 2015-ben részlegesen a Halmos Béla, majd 2017-ben a Csoóri Sándor Program. A MENSZ a Csoóri programnak köszönhetően 2018-ban országosan 12 kistáji, a helyi táncokra, ezek között elsősorban a csárdásra és verbunkra alapozott továbbképzést tud tartani.

A Hagyományok Háza, a néptánc és népzene gyűjtők, valamint az amatőr gyűjtők továbbra is folytatják a kárpát-medencei magyar, illetve a szomszéd etnikumok népzenei és néptánc-hagyományainak gyűjtését, archiválását, publikálását és feldolgozását. A fenti célok sikeres megvalósítása érdekében a Hagyományok Háza (HH) továbbra is együttműködik társintézményekkel, -szervezetekkel, azaz a Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Központ Zenetudományi Intézet Népzene és Néptánc Osztályának Archívumával, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetemmel, a Magyar Táncművészeti Egyetemmel, a Muharay Szövetséggel, a Táncház Egyesülettel, a Martin György Néptáncszövetséggel, az Örökség Gyermek Népművészeti Egyesülettel, a Fonó Budai Zeneházzal.

A HH az eddigi gyakorlatnak megfelelően a jövőben is publikálja azokat a módszertani segédanyagokat, amelyek tartalmazzák a verbunk regionális változatait. A Hagyományok Háza nemcsak folytatja, de bővíti tevékenységét folklór fesztiválok, táborok, táncházak, versenyek, konferenciák, műhelymunkák, mesterkurzusok szervezésében, lebonyolításában.

A HH a fenti, Magyarországon jól bevált gyakorlatot bevezette és meghonosította Hagyományok Háza Határon túli hálózatán keresztül Kárpátalja (Ukrajna), Erdély (Románia), Vajdaság (Szerbia) és a Felvidék (Szlovákia) területén.

2018-ban hatodik alkalommal hirdették meg a *Fölszállott a Páva* című népzenei és néptánc tehetségkutató versenyt, amelyet az MTVA, Duna Televízió Zrt. és a HH szakmai partnerei (MGYN, TE) közösen szerveznek, mentorálnak. A számos területi válogató után, a televízió által élőben sugározott négy középdöntőből minden esetben 6 (szólótáncos vagy táncos pár, néptáncsoport, énekes szólista, zenekar) versenyző jut tovább az elődöntőkbe, végül a döntőbe. A milliós nézettséget elérő adások a legnagyobb hatással teszik láthatóvá a továbbélő, valamint az újjáélesztett hagyományt, egyszerre használva színpadot reprezentációs és szórakoztatási funkcióban, miközben a televíziós közvetítés helyi és nemzeti szinten tudatosítja népzenei és néptáncörökségünk fontosságát.

A magyar néptáncok hagyományának kutatását, továbbadását illetően abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy nem eltűnőben lévő szellemi kincset kell megvédenünk, hanem egy virulens nemzeti örökséget kell éltetnünk. Az alapfokú művészeti oktatási intézményekben egyre nagyobb teret kap a néptáncok tanítása, a növekvő számú táncosok, táncművészek és -versenyzők, a folyamatos tánc-kurzusok és -gyűjtések, a hagyományörző és amatőr együttesek virágzása, a modern média felületeinek kihasználása biztos talajt adják verbunk táncunk jövőbeli tovább élésének.

4.c A megőrzést veszélyeztető, akadályozó tényezők, a közösségi védőintézkedések korlátai

(max. 2000 karakter)

Mint minden továbbélő hagyományelemet, úgy a néptáncok továbbadását, gyakorlását is veszélyezteti a kulturális és pénzügyi globalizáció országhatárunkon innen és túl. Minden korábban, a fedőlap B pontja alatt felsorolt, illetve az 1.c pontban részletesen ismertetett csoportok, közösségek illetve jelzett néptáncos egyéniségek, a kötelességüknek tekintik úgy az élő, mint a revival hagyományok továbbélését fenntartását.

A Hagyományok Háza és korábban említett társszervezetei is egyre fontosabbnak tartják a fiatalok elérését, akár a táborok, vetélkedők (kiemelve itt az országos média által a határon túlra is közvetített *Fölszállott a páva* népzenei és néptáncos megmérettetést) szervezésével, akár pedagógusok, közművelődési szakemberek képzésével.

4.d A jelölő fél, esetenként az érintett önkormányzatok, valamint a közösségek, csoportok és egyének elkötelezettségének mértéke és megnyilvánulási formái

(max. 3500 karakter)

Jelen felterjesztés koordinátora a Hagyományok Háza, ismerve és felmérve a hagyományörzők és néptáncos hagyományunkat amatőr, hivatásos, csoportokban szervezeten gyakorló egyének igényeit, elismerve a néptánc, közösségteremtő és identitást adó erejét, 2017-ben elindította magyar nyelvterületen a néphagyományok regionális, illetve a kisközösségi megerősítését. Továbbá a magyarországi gyakorlathoz hasonlóan Kárpátalja egyre több területén szerveznek táncos alkalmakat. A táncos alkalmak során a közösségek közelebb kerülnek a magyar népzenehez, néptáncokhoz és népi énekhez, és a kárpátaljai népi együttesek, zenekarok tevékenysége is népszerűbbé válik. Erdélyben, a Délvidéken és a Felvidéken már számos népzenei és néptáncos rendezvénynek hagyománya volt. A Hagyományok Háza Hálózat (HHH) ezeket csatornázta be, bővítette ki, és bővíti még a következő években, hogy területileg és az éves periódusban is nagyobb felülete legyen a hagyományátadásnak. Így

került az Erdélyi Táncházenészek Találkozója, a Székelyföldi Szabadtéri Évadnyitó Táncház és az Erdélyi Néptáncantológia mellé a kolozsvári Szent István-napi NéptáncTalálkozó, a 2017-ben 36 év után felelevenített Erdélyi Táncháztalálkozó és különböző fesztiválok számos ún. folkudvar. A Vajdaságban 2017-ben kezdődött el a hálózatosodás, amikor is a HHH szervezésében népzenei foglalkozások, mesterkurzusok kaptak nagyobb hangsúlyt. A táncházak állandó részét képezik a gyermekeknek tartott népzenei vetélkedőknek. 2018-ban második alkalommal rendezték meg Zentán a Szent Mihály-napi Táncháztalálkozót és Sokadalmat. A módszertani napok keretében a Hagyományok Háza már többször adott szakmai útmutatást a felvidéki hagyományápoló mozgalmaknak. A HHH révén, a hagyományörzők és a hagyományápolók összekapcsolásával jövőre már nemcsak a kézművesség, szövegfolklor, de a népzene, néptáncanyag is elérhetővé válik táborokban, fesztiválokban, mesterkurzusokon, vetélkedőkön.

A 2017-ben indult Csoóri Sándor Program a népi kultúra területén, közösségteremtő műfajokban működő – Magyarországon a hazai és nemzetiségi, határainkon túl pedig a magyar néptáncos, népzenei és népdalköri – szervezeteket, közösségeket kívánja támogatni. 2017 évvégi elbírálással 2018-as felhasználási lehetőséggel a több ezer pályázóból több, mint ezeröttszáz jelentkező (köztük ernyőszervezetek, néptánc csoportok) nyert állami támogatást. (http://www.emet.gov.hu/hirek/csoori_sandor_program_2017/) A jelentkezők és a pályázatot elnyert csoportok, közösségek nagy száma is jelzi, mekkora súlya – fontossága van magyar nyelvterületen néptánc hagyományunk közösségi ápolásának, átadásának.

A verbunk hagyományának fenntartásában az elkötelezettséget önmagában már az is markánsan jelzi, hogy milyen sok nyilatkozat érkezett a Magyar Népművészeti Tanács (MANÉTA) (tagjai: a magyarországi országos népművészeti szövetségek, a Martin György Néptáncszövetség, az Örökség Gyermekek Népművészeti Egyesület, a Muharay Elemér Népművészeti Szövetség, a Táncház Egyesület és a Népművészeti Egyesületek Szövetsége és a Hagyományok Háza) felhívására. A nyilatkozatból kitűnik, hogy a verbunk táncolása, milyen sokrétű élményt ad:

„boldogságot, örömet, közösségépítést”, „felszabadultság, öröm, büszkeség.”, „Kapcsolatot a múlttal, hagyományok őrzését”, „Életet, kikapcsolódást, örök tanulást”, „Ritmusérzéklet, meg azt, hogy ügyesebb vagyok, mint a többi”.

Vagy akár az összeset egyben: „Örömet, értékörzést, identitást, közösséget! Olyan tudás birtokosának érzi az ember magát, amely a nemzet, az adott térség és település kultúrájának birtokosává is teszi egyben!” (Varga Albin, Szombathely) „A magyar érzelmeim egyik megfogható eszköze, életforma, lelki táplálék is. Remek ismerkedési lehetőség, szabadidősprogram, csoport terápia.” (Szabó Csaba, Tapolca)

5. A jelöléssel kapcsolatos adatok

5. A közösség részvétele a jelölésben és hozzájárulása a felterjesztéshez (lásd N.4-es kritérium)

5.a A közösségek, csoportok, egyének részvétele a jelölésben és hozzájárulása a felterjesztéshez

Az 5b pont alatt részletezett felhívásoknak, fórumoknak köszönhetően összesen csaknem száz nyilatkozat érkezett be. Nyilatkozatot adó magánszemélyek között megtalálunk olyan hagyományörző egyéniségeket, mint Szabó Lajosné Cine Rózát, Murguly Lajost, a Népművészet (anno Ifjú) Mesterét és számos más, kiváló táncost, akik közösségükben hagyományörző táncosoktól tanulták meg a verbunkot. Táncházmozgalmak alapítói (pl. Sebő Ferenc, Novák Ferenc), és olyan kiváló koreográfusok, mint Zsuráfszky Zoltán, Szögi Csaba

is támogatták jelölésünket. Ahogy az a nyilatkozatokból is kitűnik, számos Aranysarkantyús, Aranygyöngyös, Népművészet Ifjú Mestere és egyéb elismerésekkel (Fülöp Ferenc díjas, Nemzetközi Legényes verseny) díjazott néptáncos érezte szívügyének verbunk táncunk támogatását. A amatőr, hagyományörző és hivatásos néptáncsoportok vezetői juttatták el nyilatkozataikat a Hagyományok Házához. Fontos megjegyezni, hogy a nyilatkozat beküldése mellett, kiváltképp a hagyományörző csoportok tagjai, kérdés esetén szívesen álltak a felterjesztés elkészítőinek rendelkezésére. Egy-egy konkrét kérdésre adott válaszon túl a legtöbben kifejezték örömeiket, hogy egy ilyen, szavaikkal élve „nagyyszerű ügynek a részesei lehetnek.”

5.b Szabad elhatározásból fakadó, előzetes és teljes körű tájékoztatáson alapuló beleegyezés

A Hagyományok Háza szervezésében 2017. november 27-én megtartott intézményközi megbeszélésen a HH főigazgatója és munkatársai tájékoztatták a megjelent MANÉTA tagszervezetek képviselőit, illetve a meghívott és megjelent etnokoreológusokat a HH azon céljáról, hogy verbunk táncunk és hagyománya felkerüljön a Szellemi Kulturális Örökség nemzeti jegyzékére. A megbeszélésen dr. Csonka-Takács Eszter, a Szabadtéri Néprajzi Múzeum Szellemi Kulturális Örökség Igazgatóságának igazgató asszonya tájékoztatta a résztvevőket a jelölés sarkalatos elemeiről és annak metódusáról. A találkozó előtt Tomán Zsóka, a HH munkatársa minden meghívott részére elküldte a megbeszélésre szánt *A verbunk tánc hagyománya és annak továbbélése a magyar nyelvterületen* c. felterjesztés-tervezetet. A tervezetet a meghívottak véleményezték, és a MANÉTÁN belüli ernyőszervezetek képviselői támogatásukról és segítségükről biztosították a Hagyományok Háza kezdeményezését.

A fentiek szellemében először is személyes konzultációk kezdődtek a HH munkatársa és a MENSZ, TE, Örökség Egyesület képviselői között. A Muharay Elemér Népművészeti Szövetség 2018 februárjában kiküldte tagszervezeteinek a tájékoztatást verbunk táncunk folyamatban lévő jelöléséről. A tájékoztatásra válaszul sok támogató nyilatkozat érkezett, amelyet a dokumentációhoz csatoltunk.

Az Örökség Gyermek Népművészeti Egyesület a 2018. február 24-25-én megrendezett *Gyermek Néptáncantológia 2017* rendezvényen a résztvevő gyermek táncsoportok vezetői kaptak részletes tájékoztatást a Hagyományok Háza ott jelen lévő képviselőjétől. Az esemény után szintén számos támogató nyilatkozat érkezett.

A Hagyományok Háza munkatársai a felterjesztés folyamatában számos hagyományörző egyént és csoportot, néptáncoktatót, etnokoreológust keresett meg, akik információkkal és támogató nyilatkozatokkal segítették munkáját.

A hatékony országos nyilvánosság elérése érdekében a legfontosabb szakmai oldalakon megjelent a felterjesztés érdekében támogatást és együttműködést kérő felhívás. Úgy mint:

<http://www.hagyomanyokhaza.hu/page/13333/>

<http://tanchaz.hu/index.php/hu/hirek/hirek-2018/1886-nemzeti-tancaink-felterjesztese-a-szellemi-kulturalis-orokseg-reprezentativ-jegyzekere>

<http://www.martinszovetseg.hu/felhivas-csardas-verbunk-unesco-jegyzek/>

2018. július 12-én a Magyar Rádió *Napközben* c. műsorában a Hagyományok Háza szakmai igazgatója ismertette a felterjesztés célját, a hallgatók támogató jelentkezését kérve. (https://www.mediaklikk.hu/radio-lejatszo-kossuth/?date=2018-07-12_09-00-00&enddate=2018-07-12_11-10-00&ch=mr1)

Mindezen felhívások, személyes és média-aktivitás hatására összességében hetvenkettő db nyilatkozat érkezett, amelyek nemcsak a jelöléshez való hozzájárulással támogatták a felterjesztést készítő munkacsoportot, de számos, a verbunk tanulásához, táncolásához kapcsolódó személyes élményt is megosztottak velük.

5.c Az örökséghez való hozzáférés szabályainak alkalmazásáról szóló nyilatkozat (lásd egyezmény 13/d/ii)

6. Dokumentáció

6.a Csatolandó dokumentumok mennyisége

<i>Fényképek (kötelező)</i>	44 db
<i>Filmek (kötelező)</i>	1 db, 17:03 perc
<i>Hangfelvételek (nem kötelező)</i>	NINCS
<i>Térképek (1 db kötelező)</i>	1 db
<i>Könyvek (nem kötelező)</i>	NINCS

FÉNYKÉPEK JEGYZÉKE SORRENDEN

Verbunk táncunk archív felvételeken

Sorrend	CÍM & TARTALOM	KÉSZÍTÉS IDEJE	FOTÓS	TULAJDONOS
1.	ZTI_TF_00525—Tiszakanyár (Szatmár) Csárdás egyedül, B. Lakatos István táncol	1956.	Kápolnai Imre	ZTI
2.	ZTI_TF_00526—Tiszakanyár (Szatmár) Csárdás egyedül, B. Lakatos István táncol	1956.	Kápolnai Imre	ZTI
3.	ZTI_TF_00527—Tiszakanyár (Szatmár) Csárdás egyedül, B. Lakatos István táncol	1956.	Kápolnai Imre	ZTI
4.	ZTI_TF_00546—Tiszakanyár (Szatmár)	1956.	Kápolnai Imre	ZTI
5.	ZTI_TF_00547—Tiszakanyár (Szatmár)	1956.	Kápolnai Imre	ZTI
6.	ZTI_TF_00548—Tiszakanyár (Szatmár)	1956.	Kápolnai Imre	ZTI
7.	ZTI_TF_00549—Tiszakanyár (Szatmár)	1956.	Kápolnai Imre	ZTI

8.	ZTI_TF_00550—Tizsakanyár (Szatmár)	1956.	Kápolnai Imre	ZTI
9.	ZTI_TF_04032—Nyírmada (Szabolcs)	1956.10.	Jakab Ilona	ZTI
10.	ZTI_TF_32056--Magyar_verbunk—Nagyecsed (Szatmár)	1958.	Pesovár Ferenc	ZTI
11.	ZTI_TF_36257--Varga_István_zkr— Szatmárökörítő Rákóczi-Kovács Gusztáv (Nagyecsed) táncol	1968.08.	Sztanó Pál	ZTI
12.	ZTI_TF_36259--Varga_István_zkr— Szatmárökörítő Bulyáki Gergely (Nagyecsed) táncol	1968.08.	Sztanó Pál	ZTI
13.	Gencsapáti regruták_1945 előtt	1945 előtt	ismeretlen	Muharay Elemér Népműszeti Szö-vetség (MENSZ)
14.	Sebestyén 'Bada' Ferenc, Kakasd_bukoviniai verbunk		ismeretlen	MENSZ
15.	Szili verbunk (Rábaköz) Muharay E. Népműv. Szöv._Tavaszköszöntő program_2012	2012	Földi Tamás, Göndöcs Evelin	MENSZ
16.	Szanyi 'dus' (Rábaköz) Muharay E. Népműv. Szöv._Tavaszköszöntő program_2012	2012	Földi Tamás, Göndöcs Evelin	MENSZ
17.	Szanyi 'dus' vége Muharay E. Népműv. Szöv._Tavaszköszöntő program_2012	2012	Földi Tamás, Göndöcs Evelin	MENSZ
18.	Kapuvári verbunk (Rábaköz) Muharay E. Népműv. Szöv._Tavaszköszöntő_2012	2012	Földi Tamás, Göndöcs	MENSZ

			Evelin	
19.	Gencsapáti verbunk (Vas m.) Muharay_E. Népműv. Szöv._Tavaszköszöntő program_2012	2012	Földi Tamás, Göndöcs Evelin	MENSZ
20.	Gencsapáti verbunk (Vas m.) Muharay E. Népműv. Szöv._Tavaszköszöntő program_2012 (2)	2012	Földi Tamás, Göndöcs Evelin	MENSZ
21.	Gencsapáti verbunk (Vas m.) Muharay E. Népműv. Szöv._Tavaszköszöntő program_2012 (3)	2012	Földi Tamás, Göndöcs Evelin	MENSZ
22.	Bukovinai verbunk, Kakasd, Sebestyén Miklós_TT 2014	2014	Földi Tamás, Göndöcs Evelin	MENSZ
23.	Galga-menti verbunk_Tura, Táncháztalálkozó hagyományőrző gála Bp. 2017	2017	Földi Tamás, Göndöcs Evelin	MENSZ
24.	Murguly Lajos_Táncháztalálkozó, hagyományőrző gála pr. Bp. (2017)	2017	Földi Tamás, Göndöcs Evelin	MENSZ
25.	Felhívás_Nagyecsed i Verbunk és Csárdás Verseny	2018	Free Dance AMI	Free Dance AMI
26.	Mesterek a színpadon_Országos Nagyecsed i Verbunk és Csárdás Versenyen_2016	2016	Free Dance AMI	Free Dance AMI
27.	Össztánc a színpadon_Országos Nagyecsed i Verbunk és Csárdás Versenyen_2016	2016	Free Dance AMI	Free Dance AMI

28.	V. Országos Nagyecsedei Verbunk és Csárdás Versenyen_2018	2018	Free Dance AMI	Free Dance AMI
29.	V. Országos Nagyecsedei Verbunk és Csárdás Versenyen_2018	2018	Free Dance AMI	Free Dance AMI
30.	Gyermek Néptáncantológia Szombati program_esti tánctanítás	2018	Majnik Zsolt	Majnik Zsolt
31.	Gyermek Néptáncantológia_ A darvaké 01	2018	Majnik Zsolt	Majnik Zsolt
32.	Gyermek Néptáncantológia_ A darvaké 02	2018	Majnik Zsolt	Majnik Zsolt
33.	Kincső Táncegyüttes_tréfás verbuválás az Óbudai Pikniken	2018	Majnik Zsolt	Majnik Zsolt
34.	Táncszínház Találkozó 2017_általános	2017	Majnik Zsolt	Majnik Zsolt
35.	Táncszínház Találkozó 2017_színpad műsor_gyerekek	2017	Majnik Zsolt	Majnik Zsolt
36.	Táncantánítás a Sziget fesztiválon_2018	2018	Majnik Zsolt	Majnik Zsolt
37.	magyar verbunk, Derecske_ MÁNE 1974	1974	ismeretlen	Hagyományok Háza
38.	szanyi verbunk_ MÁNE 2010_ es évek	2010-es évek	Dely Kornél	Hagyományok Háza
39.	IMG_0230_Mérai_verbunk (Kalotaszeg) Táncol: Fodor Mátyás, Gyenesdiás	2017.	Farkas József	Farkas József
40.	IMG_0243_ Mérai_verbunk (Kalotaszeg) Táncol: Fodor Mátyás, Gyenesdiás	2017.	Farkas József	Farkas József
41.	IMG_3996_Sallai_verbunk_(Vág_Garam_köze) Táncol: Nógrád Táncegyüttes, Salgótarján	2017.	Farkas József	Farkas József
42.	IMG_5433_Felcsíki verbunk, Táncol: Nagy József, Budapest	2017.	Farkas József	Farkas József

43.	IMG_5434_Felcsíki verbunk, Táncol: Nagy József, Budapest	2017.	Farkas József	Farkas József
44.	20. IMG_2774_Tizapolgári csapásolás_(Szatmár) Táncol Debreceni Hajdú Néptáncgyűttes	2017.	Farkas József	Farkas József

6.b Szerzői jogokról való lemondás

A fotók és a filmek szerzői jogairól való lemondó nyilatkozatok felterjesztésünk 2. és a 3. számú mellékeltében találhatóak.

6.c További források listája

(max. 1 oldal)

- FELFÖLDI László–PESOVÁR Ernő szerk.: A magyar nép és nemzetiségeinek táncgyománya. Budapest, Planétás. 1997.
- FELFÖLDI László–MÜLLER Anita szerk.: Pesovár Ernő emlékezete. Budapest, MTA ZTI. 2010.
- GÖNYEI Sándor–LUGOSSY Emma: Magyar népi táncok. Budapest. 1947.
- KAPOSI Edit: Bodrogköz táncai és táncélete 1946-1948. Budapest, Planétás. 1999.
- LÁNYI András–MARTIN György–PESOVÁR Ernő: A körverbunk. Budapest, Zeneműkiadó. 1983.
- KARÁCSONY Zoltán szerk.: Magyar Táncfolklorisztikai Szöveggyűjtemény I-II. Budapest, Gondolat–EFI. 2004.
- MARTIN György: A magyar nép táncai. Budapest, Corvina. 1974.
- MARTIN György: Magyar tánc típusok és táncdialektusok. Budapest, Planétás. 1995.
- MARTIN GYÖRGY: A sárközi-dunamenti táncok motívumkincse. Budapest, Planétás. 1999.
- „Meg kell a búzának érni” A magyar tánc házmozgalom 40 éve. Halmos Béla–Hoppál Mihály–Halák Emese szerk. Budapest, Európai Folklór Intézet. 2012.
- MOLNÁR István: Magyar táncgyományok. Budapest, 1947.
- MORVAY Péter és PESOVÁR Ernő szerk.: Somogyi táncok. Budapest, Művelt Nép Könyvkiadó, 1954.
- RÉTHEI PRIKKEL Marián: A magyarság táncai. Budapest, 1924.
- PÁLFI Csaba: A gyöngyösbokréta története. Tánc tudományi Tanulmányok, Budapest, 1970.
- PÁLFY Gyula–TAKÁCS András: A Vály-völgy hagyományos táncai és táncélete. Szlovákiai Magyar Művelődési Intézet MTA BTK ZTI, Dunaszerdahely–Budapest, 2016.
- PESOVÁR Ernő: A magyar tánc történet évszázadai. Budapest, Hagyományok Háza. 2003.
- PESOVÁR Ernő: Verbunk címszó. Magyar Néprajzi Lexikon, felelős szerkesztő Ortutay Gyula, Budapest, Akadémiai. 1977. V. kötet (Sz-Zs) 525-526. oldal
- PESOVÁR Ernő–LÁNYI Ágoston: A magyar nép táncművészete. Néptánciskola I–II. Népművelési Propaganda Iroda. 1974.
- PESOVÁR Ernő: Új magyar táncstílus. In Felföldi László–Pesovár Ernő szerk.: A magyar nép és nemzetiségeinek táncgyománya. Budapest, Planétás. 1997. 181–209.
- PESOVÁR Ferenc: A magyar nép táncélete. Budapest, Népművelési Propaganda Iroda. 1978.
- TAKÁCS András: Csallóközi néptáncok. Pozsony, Kalligram. 2000.
- TAKÁCS András–FÜGEDI János: Gömöri népi táncok. Madách, 1992.

A **táncházmozgalomról** összeszedett, bőséges publikációk található az alábbi linken:
<https://hagyomanyokhaza.hu/hu/node/1430>

Óvodai, iskolai és a táncos szakképzés számos gyakorlati anyag található meg a **Néptáncosok Szakmai Háza, Hagyományok Háza** kiadványai között.

Általános, átfogó bibliográfia a **hagyományőrzésről**:
<http://www.muharay.hu/index.php?menu=93>

8. Aláírás a jelölést lebonyolító nevében

Keclemen László főigazgató
Hagyományok Háza
1011 Budapest, Corvin tér 8.